

21.12.2016

Dnro EOAK/3715/2016

Ratkaisija: Oikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Pasi Pölönen

KÄRÄJÄOIKEUDEN KÄSITTELYPÄIVÄN SIIRTYMINEN

1 KANTELU

Kantelija pyysi tutkimaan Pohjanmaan käräjäoikeuden käsittelyaikaa ja käsittelypäivän siirtymistä kiinteistöä koskevassa riita-asiassa - - -.

Asian päiväkirjalehden mukaan asia tuli käräjäoikeudessa vireille 31.8.2015. Asianosaisille lähetettiin 30.11.2015 ilmoitus siitä, että suullinen valmistelu voidaan pitää syksyllä 2016. Käräjäoikeus kuitenkin ilmoitti 15.6.2016 käsittelypäivän siirtyvän pidettäväksi aikaisintaan keväällä 2017.

2 SELVITYS

Selvitys- ja lausuntopyynnössäni pyysin kiinnittämään huomiota erityisesti asian käsittelyaikaan ja siihen vaikuttaneisiin ja vaikuttaviin tekijöihin sekä siihen, mikä on mainitun asiaryhmän asioiden keskimääräinen käsittelyaika Pohjanmaan käräjäoikeudessa.

Kantelun johdosta hankittiin:

- Pohjanmaan käräjäoikeuden johtavan laamannin A:n 28.11.2016 lausunto ja
- laamanni B:n 16.11.2016 selvitys.

Kantelijalle varattiin tilaisuus antaa vastine selvityksistä 16.12.2016 mennessä. Hän ei toimitanut asiassa vastinetta.

3 RATKAISU

3.1

Selvitysten sisältöä

Pohjanmaan käräjäoikeuden johtava laamanni A totesi lausunnossaan, että käräjäoikeuden tilanne on ollut jo pitkään sellainen, että resurssit eivät ole linjassa työmäärän kanssa. Käräjäoikeudesta vähennettiin henkilöresursseja vuonna 2015, mikä vaikeutti tilannetta entisestään. Syksyn 2016 budjettineuvotteluiden myötä käräjäoikeus on ilmeisesti saamassa takaisin vähennettyjä resursseja, mutta vain tilapäisesti ja osittain.

Laamanni totesi, että kantelussa ja selvityksessä käsitelty tilanne ei ole käräjäoikeudessa poikkeuksellinen. Ongelma on yleinen riita-asioiden puolella. Saapuneiden rikosasioiden määrän kasvu 24 %:lla edellisestä vuodesta on vaikuttanut myös riita-asioiden käsittelyyn.

Johtava laamanni A totesi, että käräjäoikeudessa pyritään kaikin keinoin reagoimaan siihen, että tietyn asian viivästymisestä voi seurata jollekin osapuolelle tuntuva vahinkoa. Jos osapuoli vaatii asian määräämistä kiireelliseksi (OK 19 luku), on käräjäoikeus valmis laillisin perustein se myöntämään.

Laamanni B kertoi selvityksessään, että kyseinen riita-asia on tullut vireille kärjäoikeudessa 31.8.2015, minkä jälkeen se on jaettu B:lle. Kyse on kiinteistönkaupan purkua koskevasta laajasta riita-asiasta.

Asiassa on saatu vastaajalta vastaus 27.11.2015, minkä jälkeen kärjäoikeus on 30.11.2015 ilmoittanut asianosaisille, että seuraava vaihe asian käsittelyssä on suullinen valmistelu, joka kärjäoikeuden työtilanteen vuoksi voidaan pitää aikaisintaan syksyllä 2016. Kärjäoikeus on samalla kehottanut asianosaisia käymään sovintoneuvotteluja ja on huomauttanut mahdollisuudesta hakea tuomioistuinsovitteluun.

Selvityksen mukaan kun ilmoitus 30.11.2015 on lähetetty asianosaisille, on B:llä ollut 32 vireillä olevaa laajaa riita-asiaa (L-asiaa), joista suurin osa eli 27 on ollut vanhempia kuin kyseinen asia, ja niistä 24 asiaa yli vuoden vanhoja. Mainittujen asioiden joukossa oli 15:ta L-asian kokonaisuus, joka oli tullut vireille 17.6.2013 ja jonka silloisten tietojen mukaan piti olla pääkäsittelyssä helmikuussa 2016. Sen käsittely tulisi kestämään noin kaksi kuukautta. Kun kyseisten 15:ta asian lisäksi 12 muuta L-asiaa on ollut käsittelyvuorossa ennen kyseistä L-asiaa, mikä määrä sinänsä ylittää sen enimmäismäärän, mitä yksi tuomari, joka käsittelee myös rikosjuttuja ja hakemusasioita, ehtii vuoden aikana käsitellä, on B:n antama arvio kyseisen L-asian käsittelyajasta ollut optimistinen ja on ainakin edellyttänyt, että joitakin vanhempia asioita olisi peruttu.

Keväällä 2016 tilanne muuttui sikäli, että 15:ta L-asian kokonaisuus saatiin sovittua, minkä vuoksi B onnistui käsittelemään niiden sijasta kuusi kantelijan asiaa vanhempaa L-asiaa pääkäsittelyssä kevään ja alkukesän aikana ennen kesälomaa. Niiden lisäksi hän käsiteli pääkäsittelyssä myös muutamia tuoreempia L-asioita, joiden osalta oli kiireellisyysperuste, sekä normaalin määrän rikosasioita ja hakemusasioita, lähinnä lapsen huoltoriitoja.

Tätä taustaa vasten B:n kyseisen asian käsittelystä antama aikataulu olisi voinut pitää paikkansa, mikäli tilanne olisi muuten jatkunut kuten ennen. Kuitenkin jo keväällä ja alkukesästä 2016 kärjäoikeudelle oli alkanut saapua entistä enemmän rikosasioita. Tämä aiheutti sen, että B huomasi, ettei hän ehtisi käsitellä L-asioita suunnitellusti. Tämän vuoksi hän lähetti 15.6.2016 ilmoituksen asianosaisille, että asia voidaan käsitellä aikaisintaan keväällä 2017.

Selvityksen mukaan rikosasioiden ruuhka on jatkunut syksyllä 2016 siten, että B on ehtinyt käsitellä vain yhden L-asian pääkäsittelyssä. Tässä vaiheessa on päätetty 17 istuntopäivästä koskien rikosasioita keväällä 2017. Tämä tarkoittaa vuorostaan sitä, että L-asioiden käsittely taas siirtyy. Kyseistä asiaa vanhempia L-asioita B:llä oli selvityksen antamisen hetkellä viisi. Yhdessä asiassa on sovittu valmistelusta ja pääkäsittelystä ja toisessa valmisteluistunnosta helmikuussa 2017. Vaikka kyseinen asia ei ole käsittelyvuorossa eikä varsinaista kiireellisyysperustetta ole, on B sopinut asianosaisten kanssa siitä, että suullinen valmistelu asiassa pidetään 30.3.2017. Tämä tarkoittaa, että joku muu saa odottaa asiaansa vielä kauemmin. Kantelijan asiaa tuoreempia L-asioita B:llä on 10 kappaletta.

B viitasi vielä siihen, että hänellä on L-asioiden lisäksi käsiteltävänä riitaisia hakemusasioita. Niistä voi todeta, että kärjäoikeudessa 1.5.2016 käyttöön otettu tuomareiden osittainen erikoistuminen tiettyihin asiaryhmiin on aiheuttanut sen, että B on saanut entistä enemmän lapsiasioita. Nämä asiat menevät kiireellisyydessä L-asioiden edelle. Rikosasiat ovat yleensä myös sen laatusia, että ne menevät L-asioiden edelle.

Yhteenvedon laamanni B totesi, että hän pyrkii koko ajan käsittelemään kaikki asiat mahdollisimman joutuisasti, mutta kärjäoikeuden työtilanne on tällä hetkellä todella vaikea.

3.2

Oikeusohjeita

Perustuslain 21 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi.

Oikeudenkäynnin viivästyksiä ehkäisevistä ja hyvittäväistä oikeussuojakeinoista on säädetty vuonna 2010. Vireillä olevan oikeudenkäynnin asianosaisen tulisi ensisijaisesti turvautua oikeudenkäynnin kestoa olevissa asioissa näihin erityisiin oikeussuojakeinoihin. Asian kiireelliseksi määrittämisestä kärjäoikeudessa säädetään oikeudenkäymiskaaren (OK) 19 luvussa. Laissa oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä puolestaan säädetään asianosaisen oikeudesta saada valtion varoista hyvitys, jos oikeudenkäynti yleisessä tuomioistuimessa käsiteltävässä riita-, hakemus- tai rikosasiassa viivästyy.

Oikeudenkäymiskaaren 19 luvun 1 §:n mukaan kärjäoikeus voi asianosaisen vaatimuksesta päättää, että asia määrätään kiireelliseksi, jos asian käsittelemiselle ennen muita asioita on erityisen painava syy ottaen huomioon oikeudenkäynnin kesto, asian laatu ja merkitys asianosaiselle sekä muut perusteet kiireelliseksi määrittämiselle. Luvun 2 §:n 1 momentin mukaan asianosaisen, joka vaatii asiansa käsittelyä kiireellisenä, on tehtävä siitä kirjallinen hakemus pääasiaa käsittelevälle kärjäoikeudelle. Hakemuksen tulee sisältää vaatimus kiireelliseksi määrittämisestä ja seikat, joihin vaatimus perustuu.

Luvun 3 §:n 1 momentin mukaan kiireelliseksi määrittämisestä koskeva hakemus ratkaistaan kärjäoikeudessa yhden tuomarin kokoonpanossa. Pääasiaa käsittelevä tuomari saa itse tehdä ratkaisun vain, jos toista tuomaria ei ole ilman viivytystä saatavissa ratkaisemaan asiaa tai jos vaatimus on selvästi perusteeton. Pykälän 2 momentin mukaan kiireelliseksi määrittämisestä koskeva ratkaisu voidaan tehdä kirjallisessa menettelyssä. Ratkaisu on tehtävä viipymättä.

3.3

Kannanotto

Käsitykseni mukaan riita-asian käsittelyaikaa voidaan pitää asianosaisen kannalta jo tässä vaiheessa pitkänä ottaen huomioon se, että alun alkaenkin loppukesällä 2015 vireille tulleen asian pääkäsittelypäivä oli kaavailtu noin vuoden päähän asian vireilletuloa seuraavaan syksyyn. Sittemmin syksyn 2016 mahdollisuus on lykkäytynyt edelleen keväälle 2017. Asian istutokäsittely päästään toisin sanoen ylipäätään aloittamaan runsaan puolentoista vuoden kuluttua siitä, kun asia on tullut vireille kärjäoikeudessa.

Saamani selvityksen mukaan kyse ei ole vain kantelijan asian käsittelytilanteesta. Pohjanmaan kärjäoikeuden selvityksen mukaan asioiden ruuhkautuminen jo ennen niiden käsittelyvuoroonsa tulemistä näyttää olevan työtilanteesta johtuen yleistä.

Käsitykseni mukaan tilanne pääkäsittelypäivien saamisessa on vastaava useassa muussakin kärjäoikeudessa. Pääkäsittelypäivän löytyminen aikaisintaan vasta runsaan vuoden päästä on toisin sanoen valitettavan yleinen asiantila muuallakin. Näkemykseni ei perustu systemaattiseen kartoitukseen, mutta sille löytyy tukea tuomioistuinten työtilastoista.

Tuomioistuinten työtilastoja vuodelta 2015 -julkaisun (s. 614) mukaan laajojen riita-asioiden keskimääräinen käsittelyaika on kaikista kärjäoikeuksien asiaryhmistä pisin. Viimeisen viiden vuoden aikana käsittelyajat ovat vaihdelleet 8,4 kuukaudesta (vuosi 2011) 11,4 kuukauteen (vuosi 2013). Viimeisimmän tilastoidun vuoden eli vuoden 2015 keskimääräinen käsittelyaika oli 9,3 kuukautta.

Keskimääräinen laajojen riita-asioiden käsittelyaika oli 10 kuukautta tai enemmän kaikkiaan viidessä kärjäoikeudessa. Istunnossa ratkaistujen kaikkien riita-asioiden keskimääräinen käsittelyaika oli 12,5 kuukautta (Espoossa keskiarvo oli 14,3 kuukautta ja Helsingissä 20,1 kuukautta). Kaiken kaikkiaan vuoden 2015 lopussa 45 % laajoista riita-asioista oli ollut vireillä enemmän kuin vuoden; tällaisten vanhojen asioiden määrä kasvoi edellisvuodesta lähes kolmanneksella (s. 33).

Pohjanmaan kärjäoikeudessa vuonna 2015 päätettyjen laajojen riita-asioiden keskimääräinen käsittelyaika oli 9,6 kuukautta eli yli valtakunnallisen keskiarvon. Istutokäsittelyssä ratkaisujen laajojen riita-asioiden keskimääräinen käsittelyaika oli 14,5 kuukautta eli sekin yli valtakunnallisen keskiarvon (s. 41). Voidaan panna merkille, että Pohjanmaan kärjäoikeudessa laajoja riita-asioita saapuu tuomiopiiriin väestömäärään suhteutettuna selvästi alle valtakunnallisen keskiarvon (s. 81).

Kiinteistöä koskevien riita-asioiden keskimääräinen käsittelyaika Pohjanmaan kärjäoikeudessa vuonna 2015 ratkaistuissa asioissa oli 21,78 kuukautta (taulukko 1, s. 136/305).

Saamani selvityksen valossa asiassa ei ole tullut esille sellaista yksittäisen virkamiehen virhetä tai laiminlyöntiä, joka edellyttäisi oikeusasiamiehen toimenpiteitä.

Kiinnitän kuitenkin kärjäoikeuden huomiota asian pitkään käsittelyaikaan. Tämä asiantila on tosin jo entuudestaan kärjäoikeuden tiedossa, joka on vedonnut resurssien riittämättömyyteen. Minulla ei ole aihetta epäillä tätä ilmoitusta.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsityksen Pohjanmaan kärjäoikeuden tietoon.

Tuomioistuinten tehtävät perustuvat viime kädessä perustuslakiin ja kansainvälisiin ihmisoikeussitoumuksiin. Perusoikeusuudistuksen esitöissä on lähdetty siitä, että perusoikeussäännökset on otettava huomioon myös eduskunnan käyttäessä budjettivaltaa (HE 309/1993 vp).

Julkisen vallan voimavarakysymykset näyttäytyvät perus- ja ihmisoikeuskysymyksinä ja siten myös laillisuuskysymyksinä viimeistään siinä vaiheessa, jos viranomaisen tai tuomioistuimen ei ole käytettävissään olevien resurssien puolesta mahdollista turvata perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista toimivaltansa piiriin kuuluvissa asioissa.

Perustuslakivaliokunta on toistuvasti ottanut esille huolen oikeuslaitoksen resurssitilanteesta. Viimeksi mietinnössä PeVM 2/2016 vp otettiin esille oikeusasiamiehen kertomuksessa esitetyt huomiot oikeuslaitokseen kohdistuvista säästöistä. Laillisuusvalvontahavaintona on, että pitkät käsittelyajat aiheuttavat ongelmia asioissa, jotka vaativat viivästyksentöntä käsittelyä. Havaintona on myös se, että resurssien riittämättömyys suhteessa työmäärään on aiheuttanut tuomareiden ja muun henkilökunnan uupumista. Oikeusasiamies on useiden vuosien ajan pitänyt oikeusprosessien pitkiä käsittelyaikoja yhtenä keskeisimpinä perus- ja ihmisoikeusongelmina Suomessa. Perustuslakivaliokunta piti esiin nostettuja ongelmia vakavina. Valiokunnan mukaan pitemmällä aikavälillä on välttämätöntä toteuttaa tarkoituksenmukaiset oikeudenhoidon rakenteelliset, menettelylliset ja muut uudistukset sekä toimenpiteet oikeusturvan kehittämiseksi siten, että oikeusturvan taso vastaa perustuslain ja Suomea velvoittavien ihmisoikeussopimusten vaatimuksia. Perustuslakivaliokunta korosti edelleen sitä, että oikeusturvan toteuttamisesta vastaavien viranomaisten perusrahoitus on turvattava riittävällä tavalla hankalassakin taloustilanteessa (PeVM 2/2016 vp s. 3).

Resurssipuutteista johtuvat oikeudenkäyntien aiheettomat viivästyksiset eivät toteuta perustuslain 21 §:ssä jokaiselle kuuluvaa oikeutta saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Saatan tämän käsitykseni oikeuslaitoksen resursseista vastaavan oikeusministeriön tietoon.